

Gillhovs kapell

Utvändig restaurering, 2014

Nybodarna 1:30, Hackås socken, Bergs kommun, Härnösands stift

Henrik Ylikoski

RAPPORT – JAMTLI 2014:39
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli, 2014

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Dnr 507-97-2674

Foto: Henrik Ylikoski, Björn Olofsson, Jamtli

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist, Jamtli

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
KARTA	5
HISTORIK	6
KULTURHISTORISKT VÄRDE.....	6
ANTIKVARISKT RESONEMANG	6
BYGGNADSBESKRIVNING	7
UPPGIFTER OM KONSTRUKTION	7
BESKRIVNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	7
Fasad.....	7
Portar.....	8
Fönster/Luckor	10
Plåtdetaljer	10

Inledning

Länsstyrelsen i Jämtlands län beviljade 2013-10-28 Södra Jämtlands pastorat tillstånd att genomföra ommålning av Gillhovs kapell (lst dnr 433-1533-2012). Till grund för arbetet ligger ett PM daterat 2013-06-10 avseende utvändig ommålning av Gillhovs kapell upprättat av Månsson & Hansson AB i Östersund.

Arbetet har utförts av Målarkompaniet, Östersund. Till fasad och snickerier har linoljefärg från Engwall & Claesson använts. Till smidesdetaljer har man använt Kirjo rostskyddsfärg från Teknos. Ommålning har skett under augusti-oktober 2014.

Slutbesiktning skedde den 17 september 2014 under närvaro av antikvarisk sakkunnig, Åke Hansson, Månsson & Hansson AB, Per-Olof Jonsson och Lennart Näslund, Målarkompaniet och Niclas Cardegren, Södra Jämtlands pastorat.

Jamtli har genom Henrik Ylikoski svarat för antikvarisk medverkan och dokumentation. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör upprustningen finns i läns museets arkiv.

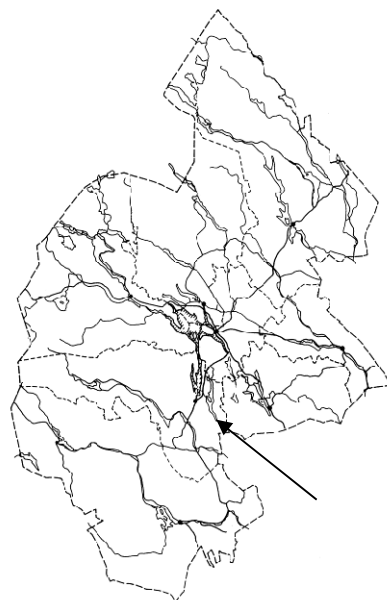
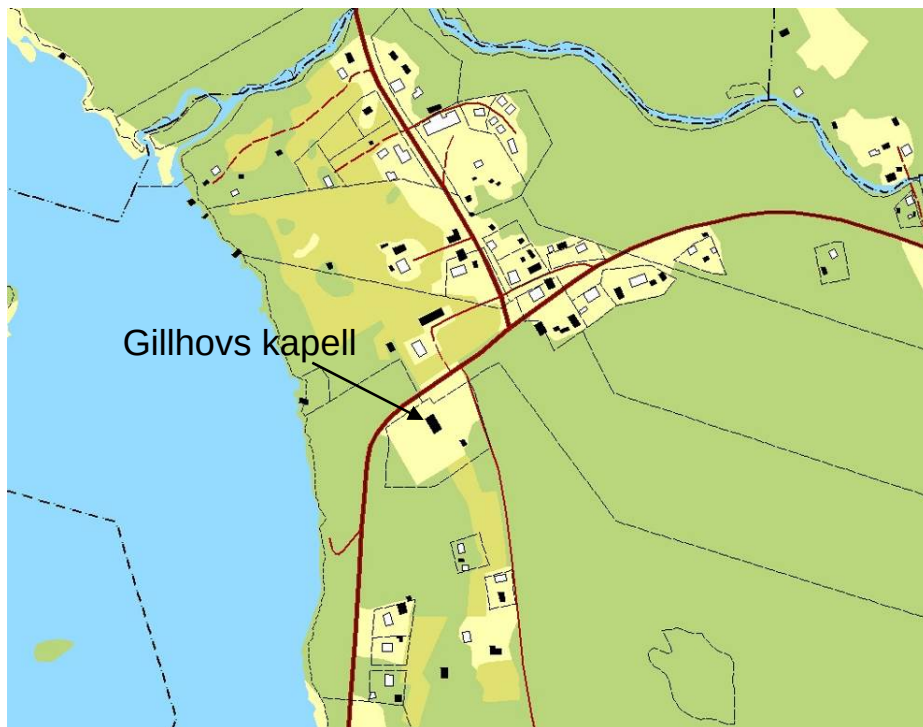
Östersund den 17 december 2014

Henrik Ylikoski
Antikvarie

Fastighetsuppgifter m.m.

Objekt	Restaurering av Gillhovs kapell
Dnr JLM	356/2013
Dnr LST	433-1533-2012
Fastighet	Berg kn, Nybodarna 1:30 Gillhovs kapell

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Dnr L 1999/387

Historik

Skogstrakterna kring Gillhov koloniserades av nybyggare under 1800-talet och området blev egen kapellförsamling 1860 (församlingen upphörde 1926). Gillhofs kapell uppfördes mellan 1864-70 efter ritningar av Per Ulrik Stenhammar. Byggmästare var Johan Nordell från Hälsingland.

Kapellet renoverades 1954 efter förslag av arkitekten Karl Martin Westerberg. Utrymmet mellan ytterpanel och innerpanel isolerades. Panelbeklädnaden justerades och målades, liksom fönstren.

Omkring 1960 byttes det gamla spåntaket ut mot nuvarande tak i kopparplåt. Senast åtgärdades kyrkan 1986 då väggarna isolerades ytterligare och fönster målades om.

Kultuhistoriskt värde

Kapellet bär tydlig vittnesbörd om bebyggelseetableringen och befolkningstillväxten i de perifera skogstrakterna söder om sjön Näkten i Storsjöbygden under 1800-talet. Exteriörens stilblandning av nyklassicism, nygotik och orientalism är typisk för kyrkoarkitekturen från andra hälften av 1800-talet och har genomgått få förändringar, med undantag av det omlagda taket.

Antikvariskt resonemang

Avsikten med en kultuhistorisk byggnadsrestaurering är att enbart åtgärda tekniskt skadade delar. Det måste göras stor åtskillnad mellan förslitningsskador och tekniska skador. Förslitning är förändringar som berättar om byggnadens ålder och om hur byggnaden/byggnadsdelen har använts. Denna typ av förslitningsskador ingår därmed i det kultuhistoriska värdet och bidrar till upplevelsen och förståelsen av gångna tiders vardagsliv. En teknisk skada är en skada som nu eller i en omedelbar framtid äventyrar byggnadens fortlevnad.

Trots att insatser måste göras, är meningen med varje allvarligt syftande restaurering att man efter avslutad insats drar sig tillbaka så omärkligt som möjligt. De enskilda, befintliga byggnadsdelarna ska bevaras så långt som möjligt, för att som ”originaldelar” kunna berätta om gångna tiders liv och de förändringar som med åren krävt ändringar och omDispositioneringar i byggnaderna. Varje del som byts ut kan bara berätta om hur man tänkte och gjorde i början av 2000-talet.

Byggnadsbeskrivning

Uppgifter om konstruktion

Grund: Natursten

Stomme: Stolpkonstruktion

Fasad: Liggande panel på förvandring under fönstren. Stående spåntad panel ovanför.

Nuvarande takkonstruktion: Sadeltak klätt med falsad kopparplåt, lagd som skivtäckning år 1960. Tidigare hade kapellet spåntak.

Byggnaden är av trä och har en stomme av stolpkonstruktion som försetts med liggande panel på förvandring under fönstren och stående spåntad panel ovanför. Kapellet består av ett rektangulärt långhus med rakt avslutat korparti i sydost. Sakristian är vidbyggd vid kapellets södra gavel. Denna del är lägre och smalare än långhuset. Vid norra gaveln finns ett torn med entréport. Långhuset täcks av ett flackt sadeltak, sakristian av ett valmtak. Taken är täckta av falsad kopparplåt. Från början var de täckta av spån. Tornet, som har rektangulär grundplan, täcks av sadeltak i nord-sydlig riktning på vilket sitter en lanternin med spetsig, plåtklädd spira. Lanterninen är öppen. Taksprången på både långhuset och tornets sadeltak är dekorativt utformade med figursågade taktassar längs långhusväggarna och konsoler på gavlarna.

Beskrivning av utförda åtgärder

Fasad

Kyrkan hade nedtill på fasaden flera vita färglager. Längre upp kunde bara ett tidigare lager urskiljas. Upptill på tornet satt färgen väldigt löst och virket var väderbitet. När målarna grundade fasaden på tornet sög träet in grundningen på en gång. Även efter målning kan man ana den ojämna, väderbitna träytan under färgen. Obruten vit linoljefärg från Engwall & Claesson har använts vid ommålning av fasaden. Några träskador har inte upptäckts under målningsarbetet. Något

som man har haft lite problem med under målningen var att eftersom hösten närmade sig, så har löv och annat skräp fastnat på den ännu inte torra fasaden. Över entrédörren sitter en lampa. Den slås på automatiskt när det blir mörkt. Vid slutbesiktningen kunde konstateras att ljuset hade dragit till sig knott och flugor, som fastnat i färgen. Nerifrån såg det nästan ut som mögel. Det var alldeles fullt med svarta prickar. För att åtgärda detta borstade man bort så mycket man kunde. Sedan tvättades ytan med lösningsmedel för att få bort hela insekten. Det går inte att bara måla över, då skulle de svarta prickarna snart slå igenom det nya färglagret. Efter att man tvättat ytan, ströks den med ett lager av fasadfärgen.

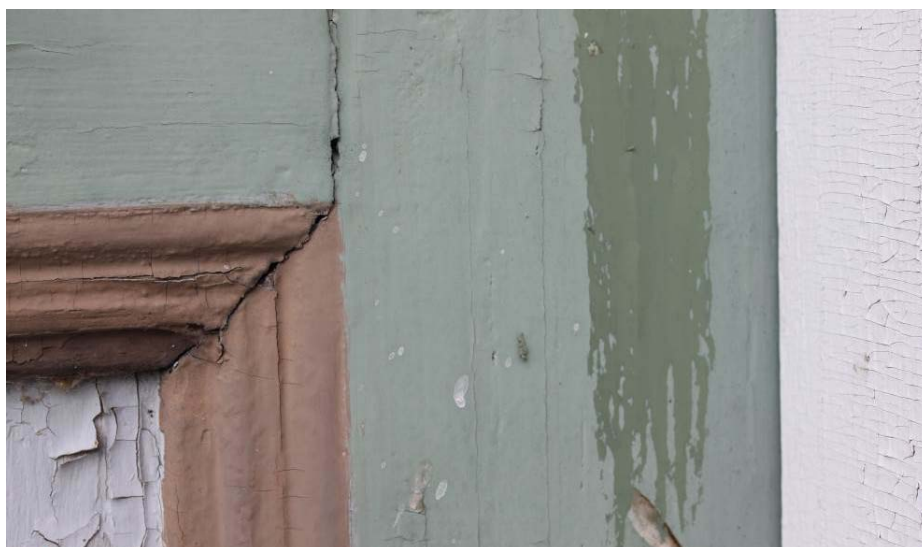

Figur 1 Även efter målning kan man ana den ojämna, väderbitna träytan under färgen upptill på tornet.

Portar

Portarna på kyrkan var innan åtgärd målade i tre olika kulörer – en på ramen, en annan på spegeln och en tredje på listverket mellan ramen och spegeln. Vid skrapning hittades längst in något som uppfattades som en mörkt svartbrun kulör utan någon koppling till den chokladbruna kulör som återfinns under den gröna kulören på fönstren. Utanpå denna fanns ett ljus gulgrönt lager, som tolkades som en grundning. Längst ut fanns en färgsättning med grågröna toner som dock var väldigt blekta. Det gick inte att hitta någon korrespondens mellan färglagren på dörren och färglagren på fönstren. För

ommålningen valdes den färgsättning som kyrkan hade innan åtgärd, med tre olika kulörer för dörrarna. Men istället för de blekta kulörerna, så försökte man att få fram de kulörer som dörrarna hade då de var nymålade. Ramen grön (NCS S 5020-G30Y), listverk brunlila (NCS S 6005-Y50R) och dörrspiegel gråvit (NCS S 2502-G). Efter målning visade det sig dock att den gröna kulören på dörrarna, som stämde väl med den kulör som var där innan, fungerade dåligt ihop med kulören på fönstren. På dörren till sakristian hade en sammanblandning av kulörer skett. Ramen hade målats i fönsterkulören medan spegeln hade fått den gröna kulören från entrédörrens ram och mellanpartiet den ljus brunlila kulören från entrédörrens listverk. Tanken var att båda dörrarna skulle få samma färgschema. Efter att ha diskuterat dörrarnas kulörer, i samband med slutbesiktningen, beslutades att ramen skulle målas om i fönsterkulören, speglarna i den ljus grå kulör som tagits fram efter den befintliga. En mörkare brun kulör (NCS S 7010-Y10R) valdes som ersättning för den ljus brunlila på listverket kring speglarna på entrédörren. För dörren till sakristian ändrades färgsättningen från tre olika kulörer till två, då det som tidigare målats brunt egentligen är en del av spegeln. Den 15 oktober gjordes ett återbesök till Gillhov. Dörrarna hade fått en ny färgsättning med fönsterkulören i ramarna, den ljus grå kulören i speglarna och entrédörrens listverk i en chokladbrun kulör i stället för den blekt brunlila kulör som det hade vid slutbesiktningen.

Figur 2 Entrédörr innan åtgärd. Lägg märke till den framskrapade gröna ytan.

Figur 3 Entrédörr efter åtgärd.

Fönster/Luckor

Både fönster och omfattningar var innan åtgärd mörkt gröna (NCS S 6010-G70Y). Den gröna ytan var dock flammig med ljusa och mörka partier. På ställen där färgen lossnat eller om man skrapar lite försiktigt så framträder, under en ljus gulgrön ton (grundning?), en chokladbrun kulör (NCS S 5020-Y50R). För fönster och fönsteromfattning valdes att hålla fast vid den mörkt gröna kulören som de hade innan ommålning. Luckorna på tornet målades i samma kulör som fönstren.

Plåtdetaljer

Smidesdetaljer, såsom räcken vid huvudentrén och lampor över dörrarna har målats svarta (Kirjo rostskyddsfärg från Teknos). Skador på stuprören uppmärksammades i samband med arbetena på kyrkan. Stuprören i koppar har skarven in åt väggen. Dessa har öppnat sig på flera ställen. Vilket leder till att vatten slår mot fasaden då det regnar. Att åtgärda dessa är inget som rymts inom årets arbeten, men är något som är viktigt att ha med sig framöver.

Figur 4 Entrén efter åtgärd.

Figur 5 Dörr till sakristian före åtgärd.

Figur 6 Dörr till sakristian efter åtgärd.

Figur 7 Fönster före åtgärd. På bilden matchas den underliggande bruna kulören mot NCS (NCS S 5020-Y50R).

Figur 8 Fönster efter åtgärd.

Figur 9 Luckorna på tornet är målade i fönsterkulören.

Figur 10 Gillhofs kapell innan ställningen plockades ner.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2014

ISSN 1654-2045

- 2014:1 Collegiebostaden – Sanering av hussvamp, fasadåtgärder samt besiktning av tak på Zetterströmska biblioteket, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:2 Ragunda gamla kyrka – Konservering av limfärgsmålat innertak och mindre interiöra putsarbeten, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:3 Lockne kyrka – Fasadrestaurering och omläggning av kopparplåttak på tornhuv, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:4 Åre gamla kyrka – Restaurering av två ljuskronor, 2013
Henrik Ylikoski
- 2014:5 Ytterhogdals kyrka – Byte av korsglob, 2001
Henrik Ylikoski
- 2014:6 Ankarede kyrkstad – Restaurering av härbre, 2013
Henrik Ylikoski
- 2014:7 Benen i rotvältan – Undersökning av skadat fornlämningsområde vid Sunne kyrkoruin, fornl nr Sunne 2:1 och förhistoriska gravar, fornl nr Sunne 90:1-3
Anna Engman
- 2014:8 Järnåldersåker i Håkansta – Arkeologisk undersökning av röjningsrösen vid fornlämning nr 38 Brunflo socken, 2013
Anders Hansson
- 2014:9 Hackås kyrka och Ovikens gamla kyrka – Tjärning av två klockstaplar, 2005–2006
Henrik Ylikoski
- 2014:10 Borgvattnets kyrka – Exteriör restaurering, 2003
Henrik Ylikoski
- 2014:11 Bryggaren 4, Gatuhus, gårdshus och förrådsbyggnad – Åtgärdsprogram för exteriörer och interiörer
- 2014:12 Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid Frösö Prästbord 2:1, RAA Frösö 159:1
Anna Engman
- 2014:13 Ovikens gamla kyrka – Byte av spån samt rödtjärning av Salinska gravkorets tak, 2006
Henrik Ylikoski
- 2014:14 Ovikens nya kyrka – Omläggning av tak samt in- och utvändig restaurering 2004–2005
Henrik Ylikoski
- 2014:15 Betelkyrkan – Läggning av bandfalsat plåttak, 2011
Julia Cronqvist

- 2014:16 Hackås kyrka – Ändring av belysning, 2013
Björn Olofsson
- 2014:17 Byggnadsminnet Hovermo gårdsmuseum – Uppförande av fisktrappa, 2005
- 2014:18 Restaurering av Tjärntorpet 2004–2011
Henrik Ylikoski
- 2014:19 Hammerdals kyrka – Ombyggnad av värmeanläggning och WC 2005
Henrik Ylikoski
- 2014:20 Branaflon – Kulturhistorisk landskapsanalys inför planerad torvtäkt
Anna Engman
- 2014:21 Husgrunder i Vattviken – Arkeologisk undersökning av husgrunder, fornlämning nr 217 i Bergs socken, 2013
Anders Hansson
- 2014:22 Ett andra tillägg till arkeologisk utredning avseende planerad vindkraftpark i Skaftåsen i Härjedalens kommun
Karl-Johan Olofsson
- 2014:23 Skorped – Kulturhistorisk landskapsanalys inför planerad vindkraftpark i Örnsköldsviks kommun
Anders Edvinsson
- 2014:24 Byggnadsminnet Campus A4, byggnad 9 – Omläggning av skivtäckt plåttak, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:25 Bruksvallarna – Arkeologisk förundersökning inom det gränsbestämda området Tännäs 875:14
Anna Engman
- 2014:26 Sjoutnäsets kapell – Restaurering av golvbjälklag, 2013–2014
Julia Cronqvist
- 2014:27 Laxsjö kyrka – Fasadrestaurering och omläggning av skivtäckt kopparplåt på tornspira, 2013–2014
Julia Cronqvist
- 2014:28 Arkeologisk utredning inför planerade vindkraftverk vid Gisselås i Strömsunds kommun
Karl-Johan Olofsson
- 2014:29 Tjärntorpet – Rekonstruktion av murstock i Boningshus 1, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:30 Hammarstrand – Arkeologisk förundersökning vid stenåldersboplatsen Ragunda 66:1
Anna Engman
- 2014:31 Arkeologisk utredning inför planerad kraftledning mellan Betåsen och Storsjöhöjden
Karl-Johan Olofsson
- 2014:32 Frösö kyrka – Restaurering av bogårdsmur, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:33 Norra begravningsplatsen – Kulturhistorisk inventering, 2014
Julia Cronqvist

- 2014:34 Östra begravningsplatsen – Kulturhistorisk inventering, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:35 Hackås kyrkogård – Kulturhistorisk inventering, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:36 Ragunda kyrka – Invändig restaurering, 2014
Julia Cronqvist
- 2014:37 Åsarne gamla kyrka – Utvändig restaurering, 2014
Henrik Ylikoski
- 2014:38 Klövsjö kyrka – Utvändig restaurering, 2014
Henrik Ylikoski
- 2014:39 Gillhofs kapell – Utvändig restaurering, 2014
Henrik Ylikoski